

Uhtualaisen nuoren miehen kaksi kevättä ja syksy

Vaseli Vaara Wienan Karjalaisten Liiton koulun opettajana Alajärven ja Luusalmessa sekä Kuusamon kansanopistossa.

Vaseli Vaara osallistui jo nuorena karjalais-suomalaisen valistuksen tuomiseen kotiseudulle. Vuodet 1906 ja 1907 olivat Karjalan kansallisen heräämisen toiveikasta aikaa. Uhtuan poika Vaseli oli lopettanut koulunsa Arkangelissa ja palannut taas kotiin. Vasta valmistunut opettaja uskoi Wienan Karjalaisten Liiton työhön ja rohkeni tulla siihen mukaan kokeneempien ystävien, sukulaisten ja kotipiirin kannustamana. Vaselin työn eräs vaihe liittyi Liiton varhaiseen toimintaan Karjalan hyväksi: suomenkieliseen lukemiseen ja kirjoittamiseen opettamiseen keväällä 1907 Alajärven ja Luusalmien kouluissa. Ensimmäisen kevään valoisuus muuttui syksyllä 1907 raskaaksi monen kuukauden vankilamatkaksi Wienan Kemissä. Keväällä 1908 Vaseli kuitenkin jatkoi työtään ja opasti nuoria lukemaan Kuusamon ensimmäisellä kansanopistokursilla.

Vaseli (Vasselei) Poavilan poika Dorofejff syntyi Uhtuassa 12.4.1890 ja kuoli Suomessa 30.7.1947. Karjalan aikoinaan hän käytti nimeä Vaseli Vaara, ainakin jo kirjeessään Paavo Ahavalle 6.4.1907. Suomen kansalaisuuden hän sai vuonna 1934 ja otti tällöin nimekseen Viljo Vaara.

Vanha laukku- kauppiassukua.

Vaseli oli vanhaa uhtualaista laukkukauppias- ja maanmuokkaajasukua sekä isän että äidin puolelta. Isänisä Teroukko ja isä Poavila kulkivat laukkukaupalla Pohjois-Suomessa. Äidinisä Dorofie Tichanoff oli polttanut aikanaan kaskea Uhtualla. Vaselin koti oli Karjalan kävijöille tuttu. Lauri Hannikainen kertoi kokemuksiaan vuoden 1909 Uhtuan matkasta: "Minua etsitään vangittavaksi ... pakenin navetan kautta pellolle, josta aito- viertä Ojalan puoleen ja Vaseli Vaaran kotia. Sieltä sain evästä ja niin Vaselin äidin ja Anni

Potapoffin (Vaselin serkun tytär) saattamana pakenin Malvi- aisiin."

Uhtuan lasten kouluunpääsy Vaselin lapsuus- ja nuoruusaikoina

Nuoren uhtualaispojan opin- tie ei ollut helpoimpia. Vaseli ei päässytäkään Suomeen kouluun niin kuin olisi voinut luulla. Kenties perheen varat olivat riittämättömät. Venäjän kirkon taholta haluttiin kouluttaa lahjakkaita karjalaispoikia venäjänkieliseksi opettajiksi ja tukea heidän opiskeluaan. Niinpä Vaselikin eräänä syysaamuna puettiin äiti-Okahvien vanhaan sarkatakkiin ja lähetettiin "opin rekeen", koulutielle Arkange- liin asti syysmyrskyistä Wienan merta pitkin. Vienankarjalaiset itse ovat kertoneet tuon ajan karjalaisen pojan mahdollisista opinteistä. Wienan Kemissä oli venäjänkielisiä kouluja: pojille 6-luokkainen kansakoulu ja tytöille 2-luokkainen alkeiskoulu. Arkangelin kaupungissa annettiin pappiskoulutusta 4-vuotisessa Hengellisessä koulussa tai 5-vuotisessa Hengellisessä seminaarissa. Kummassakin oli "internaatti" eli oppilaskoti kauempaa tulleita oppilaita varten. (Maiju Keynäs haastattelemalla A. Vuolle.)

Luusalmelta kotoisin oleva opettaja Vilho Timonen kertoo: Ensimmäinen venäjänkielinen kansakoulu, kirkollinen 4-vuotinen yläkoulu, saatiin Uhtuun noin vuonna 1900. Koulutalo oli kirkon vieressä. Vuoden 1909 tienoilla saatiin myös internaattikoulu. Vuonna 1910 valtion supistettuja kouluja oli seuraavissa kylissä: Alajärvi, Luusalmi, Jyväälähti. Arkangelissa oli venäläinen opettajaseminaari. Kotikylässään Luusalmessa toimi Liiton kiertokoulu, uhtualaisen Vaseli Vaaran koulu, vain muutamia viikkoja "Päättöön pirtissä". (Viena-Aunus 1937 s. 3-5.)

Uhtualainen Aleksanteri

Vaseli Dorofejff (Vaara).

Jaakkonen (s. 1896) opiskeli Arkangelin seminaarissa vuosina 1908-12. Erkki Simola Bogdanoff ja Konsta Grigorjefff olivat siellä samaan aikaan. Vaseli Vaara oli jo lopettanut seminaarinsa, kun Aleksanteri meni seminaariin. Muista Karjalan pitäjistä ei silloin ollut opiskelijoita. (Maiju Keynäs haastatteli Aleksanteri Jaakkosta.)

Näin Paavo Ahava muisteli Uhtuankylän kouluoloja: "Pappilan törmässä kirkon vieressä sijaitsi matalainen koulusuoja Ryhjän syrjällä ... opettajina P. Lesojeff Vuokkiniemen Kivi- järveltä, Lesojeffin rouva ja sisar. Koulussa oli luokkahuone, opettajan huone ja keittiö. Urkuharmonin olivat lahjoittaneet uhtualaiset Ivan Sofronoff Rau- malta ja Ivan Tichanoff Loi-

malta ... Kaikki oppiaineet oli opetettava venäjän kielellä."

Lukiessani Vaselin kirjeitä vuosilta 1908-1921 mietiskelin hänen suomen kielen taitoaan; missä ja miten hän lienee sitä opiskellut. Kotona puhuttiin karjalaa. Vaselin äiti Okahvie puhui Uhtuan murretta vielä 90-vuotiaana (k. 1948) kotiväen kera. Hän ymmärsi kuitenkin hyvin silloisen olinpaik- kansa, pienen kainuulaiskylän asukkaiden puhetta.

Vaseli, koko elämänsä ajan innokas kirjojen lukija, oli oppinut varhain lukemaan. Hän sai jo lapsena vaikutteita suomalaisesta kulttuurista. Painetta suomen kielen oppimiseen tuli monelta taholta. Vaselin isä Poavila Dorofejff ja vanhin veli Iivana kulkivat Suomessa kiertokaupalla. Vaselin van-

hemmat serkut, kuten Sakari Alanko veljineen, kävivät koulu Suomessa. Vaselikin sai oppia lukemista ja kirjoittamista suomen kielellä "kotikoulussa", suomalaisen emännän opastamana, sukulais- ja naapurin lapsien kera. Paavo Ahavan perhe oli läheinen; Paavon Paro-vaimo ja Vaselin äiti olivat serkkuja. Vaseli oli kenties saanut lainata Paavo Ahavan kirjoja luettavakseen. Uhtuan tytötkin saivat oppia suomea, muun muassa Vasilin serku Terolan Maria. "Uhtuan kirkonkylässä oli vain Makarien Mari ja Teron Muarie "kylän kirjureita", heille luetettiin ja kirjoitettiin kirjeet. Teron Muarieta koulutettiin Suomessa, kun hänen äitinsä sukulaisia oli Suomessa. Muarien vanhemmilla oli kestikievari Uhtuassa ja siksi tarvittiin luku- ja kirjoitustaitoja. Makarien Mari oli vanhempensa kera Suomessa ja siellä oppinut." (Maiju Keynäs / Irene Koivikko 1951.)

Hilippälän Timo Tichanoffin lasten opintie antaa tietynlaisen kuvan uhtualaisten lasten koulunkäynnistä. Huoti (s. 1880) kävi Jällivaaran ruotsinkielisen kansakoulun, mutta siarukset kotikylässä venäjänkielisen. Lapset saivat myös suomen kielen opetusta: "Eräs Etelä-Suomesta Uhtualle miehelle tullut nainen opetti suomenkielistä lukemista ja kirjoittamista; hänen koulussaan olivat yhtä aikaa Hilippälän Olga (s. 1888) Aleks-veljensä (s. 1891) kanssa, Suvikkolan Jouki Afanasjeff (sittemmin Hilippälän Antin vaimo), Vasili Dorofejeff Vaara sekä Anni ja Iivo Potapoff (Vaselin serkun Marian lapset). (Maiju Keynäs/Olga Ojala.)

Vienan karjalaisten Liiton koulussa opettajana

Vienan Karjalaisten Liiton perustavan kokouksen jälkeen ryhdyttiin hankkimaan lupaa suomenkielisten kiertokoulujen perustamiseksi Vienan-Karjalaan syksyllä 1906. Kymmenkunnan yksityisen allekirjoittamana anomus lähetettiin Arkangeliin kansakoulujen inspektorille. Kun vastausta ei saatu uuteenkaan anomukseen, pidettiin Uhtuassa kunnankokous, jossa kansa toivoi yksimielisesti omakielisiä kiertokouluja. Kansanvalistusministeriön lähetettiin anomus, jonka allekirjoittajia olivat Aleks Mitrofanov, Paavo Afanasjeff

ja monet muut, mm. nuori Vaseli Dorofejeff. Lupaa ei kuitenkaan saatu. Koetteeksi päätettiin avata kaksi koulua, yksi Vuokkiniemen Ponkalahden kylään, johon Arhippa Gavriloff tarjoutui opettajaksi ... ja toinen Uhtuan kuntaan, jossa Vaseli Dorofejeff toimi opettajana.

Ponkalahden koulu aloitti toimintansa syyslukukauden alussa 1906, Uhtuan koulu vasta keväällä 1907. Häiritsemättä saatiin työskennellä kevääseen asti, Ponkalahden koulu 9 kk ja Uhtuan koulu 6 kk, ja opettaa lähes 200 lapsukaista äidinkielen luku- ja kirjoitustaidon alkeissa. Koulutyötä vaikeutti alussa opetusvälineiden puute ja epäkäytännölliset opetustilat. Vasta kevätkaudella saatiin oma aapinen painosta (Pieni Alkuopastaja Vienan Karjalaisille. Porvoo 1907.) (Paavo Ahava mukailen.) Ainakin yhden oppilaan nimi on tallella. Luusalmelainen Mari Timonen (1897-1976) oli ollut "Vaseli Vaaran alkeiskoulussa Luusalmessa vuonna 1907." (Karjalan Heimo 1976 s.68.)

Uusi koulu kiinnosti Uhtualaisia

Uhtuan pirteisissä ja kujasilla keskusteltiin uudesta koulusta, tuumailtiin sen menestystä ja mietittiin, mistäpä opettaja. "Joko Karjalassa tulee kouluissa opetusta saamaan lapset omalla äidinkielellä ja laitoiko kiertokoulun opetuslulle Daria Ahavan lapsia opettamaan suomeksi ... piispa oli kirjoittanut, ettei suomen kielellä anneta opettaa missään kreikanuskoisia. (Irene Pällijeff Paavo Ahavalle 23.7.1907.) Irenen mielestä olisi opettajaksi sopinut Feodor Afanasjeffin leski Daria Afanasjeff (o.s. Sofronoff s. 1880). Darla, Irenen käly, opiskeli Sortavalan kiertokoululaitoksessa vuosina 1906 - 1908 ja sittemmin 1909 - 1913 Sortavalan isossa seminaarisessa. Outi Afanasjeff, Paavo Ahavan nato, oli luvannut vuokrata huoneensa koulutilaksi keväällä 1906. "Tuleeko se Terosen poika kauvemaksi aikaa teillä olemaan ... ei hän vielä pääs-

syn opettajaksi. Joko siellä nyt Karjalassa tänä talvena on suomalainen koulu alkanut ja ketä on Uhtualla opettajana." (Outi Rovaniemeltä 9.3.1906.) Uhtuan nuoriso tuntui innostuvan opiskelemaan. "Minä olen päättänyt lähteä seminaariin." (Jeli Afanasjeff Uhtualta 4.7.1906.) Vasili Jeremejeff kirjoitti Paavo Ahavalle Vuokkiniemestä 20.1.1907: "Joutunetko vaaleihin Uhtualle 14.1. Vaseli Dorofejeffin toimitin Alajärveen; hän on jo alkanut siellä (kiertokoulun pidon)."

Kiertokoulujen johtokunnan kokous oli Uhtualla 27.2.1907. Sihteerinä toimi Juho Kaukonen, johtokunnan jäsenet olivat Paavo Ahava, Vasili Jeremejeff (Räihä), ja Uhtuan venäläisen koulun opettaja Petri Lesojeff sekä Iivana Gavriloff Vaarakylästä ja Iivana Arhipainen Kiisjoesta. Opettaja Vaseli Vaara Dorofejeff ja käsi-työn opettaja Santtu Vepsäläinen olivat mukana kokouksessa. Opettaja Arhippa Gavriloff Pohkalahdesta tuli vasta kokouksen päätyttyä huonon kelin viivytettämällä.

Meil eletää karjalan mallii...

raikas, uusi kansannäytelmä karjalaisesta evakkoperheestä

TÄTINI ON TOISTA MAATA ensi-ilta 29.11.

kirj. Leena Tamminen - Kari Paukkunen, ohj. Kari Paukkunen, musiikki Pancho Pääkkönen

OHJELMISTOSSA myös

- hersyvä murhafarssi

ARSENIKKIA JA VANHAA PITSIÄ

kirj. Joseph Kesselring, ohj. Leena Salonen

- tragikomediala

SLAAVIT!

kirj. Tony Kushner, ohj. Maarit Ruikka

- vaikuttava ihmissuhteenäytelmä

SUUTARIN LAPSILLA EI OLE JALKOJA

kirj. Eira Mollberg, ohj. Maari Pyökäri

- valloittava koko perheen

PEUKALOISEN RETKET

kirj. Selma Lagerlöf - Jukka-Pekka Rotko, ohj. Maarit Pyökäri

TULOSSA helmikuussa Maria Jotunin TOHVELISANKARIN ROUVA, Markku Hoikkalan NAULAPAIMEN ja LASTEN JA NUORTEN TEATTERIFESTIVAALI 16.-23.2.1997

Tervetuloa teatterimatkalalle Ouluun!

**OULUN
KAUPUNGIN-
TEATTERI**

Liput puh. (08) 314 7200

<http://www.ouka.fi/teatteri>

Nuoren kiertokoulunopettajan mietteitä ja toiveita

"Nyt olen taas Uhtuassa. Alajärven opetuksen olen opettanut. Olen iloisin siitä, että kuitenkin, vaikka hitaasti ja paljon aikaa tuhranneena, sain vähitellen lapset lukemaan. Nyt pian lähdän Luusalmeen alkamaan taas samaa peliä uudestaan, mutta luulen nyt sen pikemmin onnistuvan ja pääsemään pikemmin toiveitteni perille, sillä johan nyt olen vähän kokenut alkuopetusta, vaikka juuri minun "petagogissani" on niin paljon vailla. Palkkasummaa aina olen ottanut Jeremejeffiltä. Muistakaa sitä minun pyyntöäni syksyllisen palkan suhteen. Jos se myönnetään ja lähetetään rahat Teille, niin laittakaa minulle kesäksi puku ja hattu "Äijäksi päiväksi" (Vaseli Vaaran kirje 6.4.1907 Paavo Ahavalle.) Toivottavasti Vaseli sai Karjalan nuorelle miehelle tärkein puvun ja varsinakin hatun. Toivottavasti hän itsekin näki Karjalan Kävijä -lehden rivit: "Jäihän Alajärven kylän lapsiin hyvä muisto lyhytaikaisesta koulusta. Se viime vuonna toimi ainostaan puolentoista kuukautta, mutta moni lapsista oli jo oppinut siinä ajassa hyvästi tavaamaan ja joku lukikin vähän." (Karjalan kävijä 1908: 6-7. s. 13.)

Valistustyöntekijät vankilassa

Venäjän esivalta ei katsonut suopeasti Karjalan valistustyötä. Uhtuan virkamiehet, uranikka, stanovoi, strasnikat, toimivat esivallan ohjeiden mukaan. Lamminpohjan ja Pongalahden koulut lakkautettiin. Lukutuvat eivät saaneet enää toimia, ei myöskään lukutupa Vaselin kotitalossa Terolassa. Työntekijöitä uhkasi vangitseminen ja karkoitus. Liiton asioita tutkittiin. Liiton toimimiehiä, mm. Paavo Ahavaa ja Iivo Kaukoniemeä, etsittiin vangittaviksi.

Varovaisimmat poistuivat Uhtuasta

Syksyllä 1907 vangittiin ensiksi Vaseli Jeremejeff Rähä, sitten Hotatta Remsujeff ja Vaseli Vaara ja kuljetettiin Vienan Kemiin. Pääsynä vangitsemisiin oli osallistuminen Vienan Karjalaisten Liiton toimintaan sekä muuhun suomalai-

suustyöhön. "Synkät viestit ovat vierineet Vienasta. Syyskuun puolivälissä on siellä vangittu vienankarjalaisten valistustyöhön osaa ottanut uhtualainen kauppias Vasili Jeremejeff ja sen jälkeen Vienan Karjalaisten Liiton asettamain suomenkielisten koulujen opettajista Vasili Dorofejeff Vaara ... sekä puuseppä Remsujeff, kun ensin oli nuo koulut Arkangelin läänin kuvernöörin käskystä suljetut. (Karjalaisten Syyslehti 10.10.1907.)

"Uhtua 22.10.1907. Täällä kuuluu kummia ... tämän kuun 17 päivän illalla vangittiin Vasili Vaara ja seuraavan päivän aamuna H. Remsujeff. Kello 5 aamulla lähdettiin Kemiin viemään. Remsujeff vangittiin piisikän ja starssinan haukkumista; V-tä (Santeri Vepsäläinen, puutyön opettaja) käytettiin tutkittavana. Häneltä kiellettiin koulun pito; työtä saa tehdä, mutta ei saa ketään opettaa. H Remsukin vietiin savissa työvaatteissa eikä päästetty kotonansa käymään. (Kirjeitä Vienasta. - Karjalaisten Jouluii, 1907, s. 37.)

"Jeremejeff on koko ajan ollut ja on yhä vieläkin Vienan Kemissä. Niin myös hänen onnettomuustoverinsa opettaja Dorofejeff-Vaara ja puuseppä Remsujeff istuvat yhäkin Kemlin linnassa, odottaen tutkintoaan. Vangitsemistapausten jälkeen ryhtyi Vienan Karjalaisten Liitto heti tarmokkaisesti vapauttamiseksi pitäen loka-kuun 12 p:nä Helsingissä suuremman kokouksen ja lähettämään samoina päivinä pari lähetystystä Pietariin ... Lähetystöt lähtivät lokakuun 14 p:nä ja palasivat 18 p:nä. (Karjalaisten Jouluii; valokuva opettajista s. 35.)

Kirjeitä Kemlin vankityrmästä

Vaseli Dorofejeff Kemlin vankilasta 11.9.1907: "Täällä vankilan kammioissa olemme venyneet jo toista viikkoa eikä ole ollut mitään tutkintoa. Kyllä täällä on elos kurjaa; ruokaa on kyllä saatavissa, mutta se on semmoista, ettei sitä kernaasti söisi. Saapi kyllä kaupungista ruokaa vaikka kuinka paljon, mutta kun ruokarahaa annetaan vain 10 kop. vuorokaudessa ja omia varoja ei ole, niin ei auta muu kun ole nälässä tässä kurjuudessa. En tiedä miten kotonakaan toimeen tulevat; minä kun olen toimesta, niin aina vähän säästin heidänkin hyväk-

seen ... En tiedä mitä tullee. Odottelimme Uhtuassa toisia-kin tulevan, mutta nyt niitä luultavasti ei tule taas tähän palaan, sillä "pristavi" sieltä jo tuli, eikä tuonut ketään uusia. Emme voi tietää, mitä meille nyt tehdään. Kaikki vankilatoverit luulottelevat, että Permin läänin se meillä matka tulee maanpakolaisuuteen." (Karjalaisten Jouluii. 1907, s. 35-37.)

Vasili Rähän kirje Paavo Ahavalle 15.11.1907 Kemlin vankilasta: "Täällä olemme vielä ... Hotatta ja Vasili Dorofejeff ... Eilispäivänä sain vasta tiedon, mistä syytetään ... kansankiihottamisesta ... vaatimaan kansankielisiä koulu- ja jumalanpalveluksia ... osanotosta Vienan Karjalaisten Liiton toimintaan ... kirjoituksista Karjalan Pakinoihin ... nimen muutoksesta Rähä ... osanotosta VKL:n kesä-juhlin Kajaaniassa ... suomalaisten majoituksesta luonani ... lupa-anomuksen laatimisesta VKL:n kiertokouluille ... lukutuvan perustamisesta Uhtuaan ... käsityö- ja kiertokoulun perustamisesta.

Vaselin äiti Okafie Dorofejeff turvautui Paavo Ahavaan: "Kovin ikävät ja pitkät ajat ovat vietettävät kuin on rakas poikani joutun sinne vankiuten pitkäksi ajaksi ... lähetä minulle tietoja hänen kohtalosta jotta ... Vaseli Jeremejeffin vaimo meni Kemiin, tänä päivänä on miehensä työssä, jos päätetään sisään ..." (Kirje 3.12.1907.) Vaseli itse kertoi joutuneensa vangiksi vuonna 1907 lähes 4 kuukaudeksi syytettynä suomalaisesta ja uskonnovastaisesta propagandasta. Myöhemmin hän sai tietää vapautuneensa sen perusteella, että hän oli Venäjän silloisten lakien mukaan alaikäinen.

Vasili Vaara Kuusamon kansanopistossa

Vankilasta vapauduttuaan Vaseli siirtyi helmikuun alussa Kuusamoon, jossa Paavo Ahava tarjosi hänelle mahdollisuuden harjaantua kaupankäyntiin ja osallistua muun muassa Ahavan suunnittelemaan Uhtuan Kauppa- ja Teollisuusosuekunnan perustamiseen. Kuusamo oli tarpeeksi kaukana Uhtuasta, vaikka sielläkin tilanne oli taas vähitellen rauhoittunut. Vaselin äiti Okafie Dorofejeff kirjoitti 12.2.1908 huolestuneena Kuusamoon ja varoitteli Ahavaa ja Vaselia tulemasta Uhtuaan: "Rakas polkani Vaseli Vaara ... Kemistä on lähetetty

jo Vaseli ja Hotatta 1000-700 virstaa eteen käsin. Kuuta vajalla pari vuotta on määrätty heidät oleman... jos tulee tänne Liiton miehiä niin kohta kiinni otetaan ... jos Vaseli tullee, niin hänkin otetaan."

Vasta syyspuoleen Vaselikin uskalsi taas näyttäytyä Uhtuassa. Anni Rähä kirjoitti 19.7.08 Vasili Rähälle Siperiaan: "Kuvernööri on Uhtuassa... on luvanut kaikenlaista hyvää Karjalassa... Kaukoniemä toi emäntänsä Uhtuaan taasen... Leo Pankko on myös tullut kotiin ja V.Vaara. Ei ole kuulemma mitään hätää."

Vaselille raskaan syksyn aikana Vienan Karjalaisten Liiton keskeiset henkilöt suunnittelivat edelleen karjalaisten nuorten kouluttamista, mutta tällä kertaa Suomen puolella. Pohjois-pohjalainen osakunta saatiin mukaan toimintaan. Kansanopistokysymystä pohdittiin Helsingissä jo loka- ja marraskussa 1907 Vaselin vielä istuessa vankilassa. Itä-karjalaisten mahdollisuutta osallistua kansanopistotaseeseen koulutukseen pohdittiin. Tässä Kuusamon opiston ensimmäisestä kurssista keväällä 1908 on kerrottu perusteellisesti Jouni Alavuotungin ja Maire Viitalan julkaisuissa.

Paavo Ahavan mielestä nuori Uhtuan mies oli jollakin tavalla saatava mukaan kansanopistotoimintaan. Vaseli Vaaran osuus kurssin alkujärjestelyihin oli vähäinen. Hän oli kuitenkin tarpeellinen lenkki Kuusamon ja Uhtuan välillä.

Paavo Ahava ei niihin aikoihin voinut esiintyä Uhtualla ainakaan virkavallan tietien. Paavo Ahavan mukaan "vähemmän kehittyneitä" kurssilaisia varten tuli järjestää lukemisen ja kirjoittamisen alkeisopetusta. Tällaiselle alkeiskurssille vienalaisten nuorten opettajaksi tuli Vaseli Vaara. Vaseli oli myös vienankarjalaisten oppilaiden tukihenkilönä ja lähiohjaajana. Vienan karjalaisena, useimpien lasten tuntemana hän sopi hyvin tähän tehtävään. Myöskin karjalan kielen "tulkki" hän silotti ensikertalaisten tietä suomalaisessa opinahjossa. Todennäköisesti hän itse osallistui kansanopiston opetukseen oppilaana, milloin vain aikaa jäi. Kanssakäyminen ja keskustelut pätevien suomalaisten opettajien kanssa merkitsivät paljon Vaselin omalle kehitykselle, samoin kuin mahdollisuus saada suomenkielistä luettavaa.

Kuusamon kansanopistokurssin alkamisesta tiedotettiin

Kuusamon kansanopistokurssien päättäjät keväällä 1908; Vaseli Vaara kuvassa vasemmalla.

oululaisissa lehdissä ennen maaliskuun puoliväliä. Tieto kursseista vieri myös Vienan Karjalan kyliin. Vienan karjalaisia nuoria alkoi vähitellen ilmoittautua Paavo Ahavalle. Vaseli Vaaran kirje 18. maaliskuuta 1908 livana Gavriloffille Vaarakylään on tallessa Kansallisarkistossa:

"Tänne nyt tulevat Kansanopistokurssit täksi kevääksi alkaen ensi kuun alusta ja kestää 2 kuuta, jolhin otetaan oppilaita Karjalasta. Kun Karjalassamme nyt ovat koulut kielletyt, niin ne jotka haluavat oppia ja edistystä, voisivat tulla tänne Kuusamon kansanopistokurssille. Oppilaat saavat vapaan asunnon ja ylöspidon ... Koetakaan nyt te siellä valita tänne kelpaajat. Niiden pitää olla hyväpääisiä, vaikkapa eivät olle ennen koulua käyneet, kunhan vain ovat opin haluisia. Ei saa olla viittä tai neljäätoista vuotta nuoremman, mutta vanhemman vaikka viiteenkymmeneen vuoteen asti. Olisi parempi jos saisi yhden tahi kaksi oppilasta joka kylästä slitä lähiseuduilta ... luennot alkavat jo ensi huhtikuun 1 päivästä. Matkakulut heille maksetaan kaikki täällä. Tänne kun tulevat, niin tulkoon Paavo Ahavan luo. Kyllä sitten paikalle saatetaan.

" Paavo Ahavan käly Darja Afanasjeff ja nato Outi Afanasjeff Uhtuasta ja Vaseli Kuusamosta käsin suostuttelivat karja-

laisia vanhempia lähettämään lapsiaan kouluun. Avustuksista kerrottiin ja hevostyöjää järjestettiin. Pekka Lesonen, kirkkokoulun opettaja, kirjoitti 20.3.08 Ahavalle Uhtuasta: "Tänne kun tuli sieltä tieto, että Kuusamolla on tilaisuus saada vähän opetusta, ensin jokainen oli valmis lähtemään ... karjalaiset halusivat saada tietoa ja opetusta. Mutta Karjalassa on herskappi sääty ... ja se sanoi näin "Joka menee sinne Kuusamolle sen Paavon luoksi, niin se kotiin palattuun lähetetään Kemlin tyrmään." ... Lamminpohjasta kai joitakin tulee, mutta Likopään ja Ryhjän syrjällä ei ole uskallusta lähteä." Samasta asiasta kirjoitti myös Darja Afanasjeff Paavo Ahavalle 25.3.1908: "Lapsia täältä kyllä saisi paljonkin kouluun, mutta vanhemmat pelkäävät uhkauksia." Kenen sukulaisia lienee Maria Timon tyttö Bogdanof, joka itse kirjoitti 15.3.1908 Uhtuasta Ahavalle ja pyysi päästä oppilaaksi kansanopistoon. Toukokuun-lehden numerossa 1-2, 1925, s. 71 kerrotaan kurssista 1.4.-1.6.1908. Sen mokaan kurssilla oli noin n. 30 karjalasta sekä kuusamolaisia noin 40. Lehdessä on myös kuva kolmesta valistustyöntekijästä: A. Gavriloff, opettaja, V.J. Rähä valistuspäivä, V. Vaara opettaja.

Vienan Karjalaisten Liitolta Vaseli Vaara sai 150 markan

suuruisen palkkion opetustyöstä mainitulla kansanopistokurssilla sekä muista hänen toimistaan liiton asiain hyväksi. Vienan-karjalaisten oppilaiden nimet ovat säilyneet muutamissa kevään 1908 kurssin asiakirjoissa. Karjalaiset oppilaat keräytyivät 29.3.1908 yhteiseen kokoukseen Vaselin johdolla. Teemana oli "Miten säästävää käyttää stipendiahoja". Feodor Feodorin polka Pällijeff piti pöytäkirjaa. Vaselin laatima luettelo leipojina olevista työistä sekä keittiövuorolistat ovat tallella. Vienan Karjalaisten oppilasten punnitusluettelosta saamme kurssilaisten nimet ja iät. 31 omakätistä allekirjoitusta oli kirjeessä "Vienan karjalaisten oppilasten kiitokset Osakuntain väliselle Karjalaiskomitealle 2.6.1908"

Useimmat kurssille osallistuneet lapset olivat Uhtuasta. Heitä saapui enimmäkseen perheistä, joiden vanhemmat olivat myönteellisiä Karjalan hengen ja aineellisen kehityksen edistämiseksi. Paavo Ahavan livo polka (s.1896) otti osaa kursselhin, samoin Paavon sisaren polka, Feodor Feodorin polka Pällijeff (s.1893). Paavo Ahavan ja Vaseli Vaaran sukulais- ja lähipiireistä oli myös muita halukkaita lapsia valmiina lähtemään.

Afnasjeff-nimisiä lapsia saapui Uhtuasta kolme: 17-vuotias Marppa (Marfa), Matti Pe-

kan poika (Ahma, 14 v.) ja Päntteleilän Outi 16 v. 17-vuotias Anni Potapoff oli Vaseli Vaaran serkun Marian tytär. Nastasja (Nastassie) Potapoff valittiin ruokala- ja majoitustoimikuntaan. Sukunimi viittaa Potapoffin suvun kotipaikkaan Pistojärven Hirvisalmeen. Uhtualainen Andrei Andronoff (myöhemmin Antti Jokiranta s. 1894) meni aikanaan naimisiin opistoverinsa Matron (s. 1894) kanssa, joka myös oli sukuaan Andronoff, Kirilän tytär. Oksenie ja Venedikt (Venja) Bogdanoff sekä ja Mikko Feodoroff olivat uhtualaisia, samoin Mikko Sofronoff, Alekski Terentjev (Tervo), livana ja Trohikima Kiekkijeff, Mikko Juhon polka Kiriloff sekä Huotari Trofimoff. Haurijeff-nimisiä oli neljä: Ida (Iro) 14, Jeli 20, Mari (Maria) 17 ja Marina 15. Pardojeff-nimisiä oli kolme: Domna (Domma, 15 v.) ja Jeli (Jelena) Pardojeff (22 v.) olivat sisaruksia, Prokon tyttäriä. Domma lienee ollut Ahavalla apulaisena. Jelistä tuli myöhemmin Ahavan Uhtuan liikkeeseen kutoja. Iro Pardojeff lienee Miitrein tytär. 22-vuotiaat Jeli Pardojeff ja Okafie Petroff (myöhemmin nimellä Olga Vaikkanen) olivat kurssin vanhimpia. Tuatto itse toi Okafien omassa reessään Uhtuasta Kuusamoon.

Tichanoff-sukuista oli Uhtuasta viisi: Alekski, Daria (Tar-

ja), Ossippa (Oskari), Outi ja Varvana Tichanoff. Näistä Hilippälän Timo Iivana poika Tichanoffin lapsia olivat Aleksis (s.10.9.1891, myöhemmin nimellä Aleksis Tikanoja) sekä Olga (Outi) s. 1.3.1888, myöhemmin naimisissa Samppa Simanan poika Ojalan (Afanasjef) kanssa. Varvana oli Punakon Varvana Tichanoff (s.1893), myöhemmin naimisissa Mikko Kaukoranta Mitrofanoffin kanssa. Daria Tichanoff ja Ossippa (Oskari Tikkanen, s.1894) olivat sisaruksia, Miikkulan Hilippä Tichanoffin lapsia, Vaseli Vaaran pikku-serkkuja. Suvannosta oli neljä Rodionoff-sukuista: Iivana, Huotari, 13-vuotias Romana, kurssin nuorin ja 17-vuotias Vedosja (Fedossa) Rodionoff. Kämpälästä oli Janne Terentjef (Seppänen). Keittiölistassa on mainittu lisäksi nimet Hekla Kiriloff ja Joudoge Kiriloff.

Karjalaiset vanhemmat tunsivat huolta lapsistaan, jotka olivat "opin reessä". Iivana O. Gavrilov Vaarakylästä, yvienan Karjalaisten Liiton jäsen, odotti tuloksia kurssista. "Minkälaisella seurauksella on päättynyt kansanopistokurssit, joko sieltä sai mitään oppilaita mukaansa ja minä opettajana siinä on V. Vaara?" (Kirje Ahavalle 10.6.1908.) Jehor Terentjef kirjoitti Uhtuasta 3.5.1908 pojalleen Aleksille: "isäs on kipinä ... terveisiä isästä, äidistä, veljistä, sisarista, Vaseli tästä ynnä tiätinkästä ... tuletko kotiin koulusta päästyä."

Koululaiset kirjoittelivat lyhyitä muisteloita palattuun Uhtuun: Matti Ahman kertoman mukaan kotiin matkattin iloisesti: "Kun päästiin Konttisen taloh, nukkuma siinä ja joimme teitä ja söimme ja pilrileikkie löimme... Suvannon kyläh, rupeimme nukkuma, siitä Kantokylään ja Malviaiseh nukkuman ja sielä lähtivät polkija illalla kulkemaan; Aleksis Tikanoja, Aleksis Tervo [Terentjef] ja Antti Antroino ja Iivan Kiekkijef. Vastaaan oli tullun Hilipän hevonen ja otti laukut kärryyn.... Anni Potapoff ja Matro Antronoff jäivät Salmeeen yöksi ativolh ... Syvän lampiin tultua oli vastassa Hilippälän Grikorei hevosella ... Tytärmällä tultua aukeni Uhtuan suuri kylä, kaikki huusivat, että Uhtua näkyy, mäkiä alas juoksivat."

Ensimmäisen kurssin ongelmat olivat varmaan samantapaisia kuin ongelmat seuraavillakin kursseilla: "Oppilaita olemme Outin kanssa hommanneet ... (vanhemmat) eivät ole

olkein halukkaita työntämään, eivätkä läksijät lähtemään. Liikopään puolesta en saanut muita lähtemään kuin Aleksandra ja Sofia Sergejefin. Kumpainenkin tyttö osaa jonkun veran suomen kieltä lukea ja kirjoittaa. Outin kanssa päätimme antaa kyydin Hangasojalle. Maa on jätetty ja ajattelimme lasten jalkain pahaksi heltyvän." (Mikko Kaukoranta Uhtuasta 18.10.1911 Paavo Ahavalle.)

Nuorisossa heräsi koulu innostus

Karjalan nuorisossa heräsi kouluinnostus, kun kurssilaiset palasivat kotikyliinsä. Monet kirjelliset matkasivat maras- ja joulukuussa 1908 Paavo Ahavalle ja nuoret anolivat pääsyä seuraavalle kurssille. Pohjois-pohjalainen osakunta järjestikin Kuusamoon 4 kuukautta kestävätkä kurssit alkaen 15.1.1909 alkaen. Opistoon pyrkivien joukossa oli useita jo ensimmäisellä kurssilla olleista. "Taasen kerran haluan sinne kouluun ... Vaseli Vaara neuvot minuakin kirjoittamaan teille Kuusamoon. Neuvot että se nyt tulee olemaan neljä kuukautta ... omakätisesti Ivan Ivanoff Kiekkijef. Uhtuasta 23.11.1908." Uudetkin pyrkijät olivat pääasiassa uhtualaisia ja melkein samoista perheistä. "Uhtuasta 29.11.1908 ... ole hyvä ja kuule nyt ja luve tämä huono kirjoitus ... minullaki haluttais oppie jotaki, kun emmä osa mitään täällä tyhmässä kurjassa Karjalassa ja meillä haluttais molemmilla [sisar] Outin kera ... pilrti Paro Afanasjef." Tämä Päntin Paro ei kuitenkaan ollut opistossa toisella kurssilla vuoden 1909 alussa. Paron pirteistä kirjeistä päätellen kirjoitustaito ei kuitenkaan ollut huono.

Lukka N. Andronoff oli edellisen kurssin Antti Andronoffin veli. Petrilän Timon lapset Iro ja Jaakko Haurijef olivat Marinan sisaruksia. Risto Lampinen (Tichanoff), Mikitän Mironnan polka, oli sukua Paro Ahavalle. Hilippälän Timon lapsista oli toisella kurssilla Grigorei (Risto). Aleksis Petroff oli ehkä Okafien sukua. Tämän toisenkin kurssin yhteyteen suunniteltiin alkeisopetusryhmää karjalaisia varten. Seuraavana vuonna nämä olisivat oppilaita varsinaisessa kansanopistossa. "Joku" Vaselikin" olisi sängen tarpeellinen; ehkä Vaara voisi sinne taas saapuakin." (Matti Pöyhönen 29.10.09 Paavo Ahavalle.)

Vaseli ei ollut enää toisen kansanopistokurssin opettajana keväällä 1909 eikä hänen toinen toiveensaakaan täytynyt. Kansanopiston aikana Vaselin, nuoren opettajan, mielessä heräsi toive päästä opettajaseminaariin Suomeen. Olihan hän jo käynyt venäjänkielisen seminaarin. Tukijaa hän ei vielä tässä valheessa saanut.

"Vaseli kirjoitti minulle ja pyytää puhumaan siitä seminaariin menosta ... ei se nyt ensi syksynä ole paikoillaan ... työssä tärkeämpi ... hänen tulee käydä työhönsä Karjalan valistukseksi ja heti ... Vastaisesta seminaarin menosta voimme puhua ... ehdolla että hän pysyy suomenkielisenä opettajana Vienan Karjalassa." (Opettaja Aatu Kuronen 1908 Paavo Ahavalle). Vaseli Vaaran tie ei viennyt silloin Sortavalan seminaariin eikä myöhemminkään; elämä heittäli häntä täysin toisaalle. Vaseli kulki vuosina 1908-1911 Ahavan kauppaedustajana Pobjois-Vienassa Uhtuasta tai Kuusamosta käsin. Näin hänellä oli hyvät mahdollisuudet levittää karjalaisille Liiton ja Ahavan ajatuksia ja tietoja, salaisesti, niin kuin hän itse kertoi. Vuoden 1912 alussa hänen oli pakko slirtyä Vienan Kemlin sotapalvelukseen, jota kesti vuoteen 1921 asti.

Suomessa Vaseli sai taas omistautua oman Karjalan lasten valistamiseen. Hän toimi pakolaisten keskuudessa Kuhmossa Valtion pakolaisavustuskeskuksen piirimiehenä keväis-

tä 1922 alkaen. Erityisen innokkaasti hän keskitti toimintansa lasten huollon parantamiseen ja vienalaisten nuorten innostamiseen ja ohjaamiseen opintielle; kouluihin, opistoihin, jopa seminaareihin. Vaselia huolestutti Karjalan pakolaisten huono toimentulo, terveydenhoidon puutteellisuus ja vähäiset mahdollisuudet koulun käyntiin Kuhmon syrjäisessä kirkonkylässä; olihan hän läheltä seurannut pakolaisten oloja toimiessaan pakolaishuollossa yhdessä vaimonsa kera. Hän suri myös Karjalan pakolaisten "kehittymättömyyttä", jolla hän ilmeisesti tarkoitti pakolaisten haluttomuutta opiskeluun ja kenties myös pitäytymistä vanhoihin tapoihinsa. Pakolaisten olisi pitänyt hänen mielestään sopeutua Suomen elämään, jonka paremmuuteen Vaseli itse täysydyttämisestä uskoi. Me karjalaisten vanhempien jälkeläiset suremme taas sitä, ettemme keränneet talteen ukkojen ja ämmöjen muisteloita Karjalan kansan elämästä ja edes hiukan säilyttäneet meille rakasta karjalan kieltä.

Lähteet:

Paavo Ahavan kokoeima Kansallisarkistossa. Viljo Vaaran haastattelu Kuhmossa.

Anni Vaaran kertomat. Jouni Alavuotunki, Kansanopistokurssi Kuusamossa 1908.

Kuusamon kansanopiston julkaisuja 1. Kuusamo 1988.

Maire Viitasalo, Kuusamon kansanopisto 1909-1984. Kuusamo 1986.

IRMA RÄMÄ

**NURMEKSEN
KAUPPA OY**

**Kaupanteon keskipiste
Ylä-Karjalassa**

KARJALAN SIVISTYSSEURA

VKL 1906-1996

